

ประวัติพระ มหามัณเฑียรนี้ จำลอง

พระเทพญาณโมลี

“พระมหามัณเฑียรนี้จำลอง นี้ เป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่พระ เทพญาณโมลี มอบให้ กับ พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็น พระพุทธรูปที่พม่านับถือกันมาก ว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นศรีแก่เมืองพม่า..”

บรรณาธิการ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรง นิพนธ์ไว้ในหนังสือ “เสด็จเมือง พม่า” เมื่อเสด็จถึงวัดยักไข่ พ.ศ. ๒๔๗๘ ความว่า

วันจันทร์ที่ ๒๘ มกราคม

๖๔ รุสมิถ

ไปดูวัดยักไข่ (Ataccan temple) ที่เมืองอมรปุระอันเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป “มหามัณเฑียรนี้” ที่นับถือ กันว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นศรีเมืองพม่า พระ พุทธรูปองค์นี้มีเรื่องตำนานยืดยาว กล่าวว่ พระเจ้าจันทสุริยะ พระเจ้า แผ่นดินยักไข่เมื่อยังเป็นอัสสวะ หล่อที่ เมืองธรรมาดีราชธานีเมื่อ พ.ศ.๖๘๕ แล้วสร้างวัดประดิษฐานไว้บนภูเขา

ชื่อว่าทิลคีรี (Thilagyeri) เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดหน้าตักสัก ๕ คอก คืบ (๕ ฟุต) เห็นจะเท่า ๆ กับ พระศาสนาที่วัดบวรนิเวศวิหาร ตาม เรื่องตำนานกล่าวว่ “เป็นพระศักดิ์ สิทธิ์มาแต่แรกสร้าง เพราะเมื่อจะสร้าง นั้น พระพุทธเจ้าเสด็จมา (เข้าพระสุบิน) ประทานพรแก่พระเจ้าจันทสุริยะ ว่าให้ พระพุทธรูปองค์นี้ เชิดชูพระพุทธ

ศาสนาให้รุ่งเรือง อย่างเป็นพระอนุชา
ของพระพุทธเจ้า" อีกประการหนึ่ง
ว่าขุนพระมหามัญนี่นั้นหล่อเป็น ๓
ท่อน เมื่อหล่อแล้วเอาไปประสานกัน
เนื้อทองติดสนิทดี ไม่มีร่องรอย เป็น
อัครจรรย์ ก็เห็นกันว่าเป็นด้วยพรของ
พระพุทธเจ้าที่ทรงประทานนั้น ยังมี
เรื่องเล่าวิตถารหนักขึ้นไปอีก ว่าสมัย
หนึ่งในพุทธกาล พระพุทธองค์เสด็จมา
โปรดสัตว์ที่เมืองยักไซ (อย่างเดียวกับ
เสด็จมาทรงพยากรณ์ที่เมืองมณฑล
และเสด็จมาเหยียบรอยพระพุทธบาท
ที่เขาสวรรคเบรพต ในเมืองเรา) พระ
เจ้ายักไซได้ทรงฟังพระธรรมเทศนาเกิด
เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เมื่อจะเสด็จ
กลับไป จึงทูลขอหล่อพระรูปไว้บูชา
แทนพระองค์ พระพุทธเจ้าก็ทรงโปรด
ประทานอนุญาต แล้วประสาทรให้
พระพุทธรูปนั้น สามารถเทศนาได้
เหมือนกับพระองค์ จนเมื่อพระพุทธ
ศาสนาประดิษฐานมั่นคงแล้ว จึงให้
สันตฤทธิ์พรที่ประทาน เรื่องมูลเหตุ
จะเป็นความจริงอย่างไรก็ตามมีหลัก
ฐานในพงศาวดารว่า พระพุทธรูป
มหามัญนี่นี้ นับถือกันทั้งในประเทศ
ยักไซ ตลอดจนประเทศพม่าและมอญ
ว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นศรีเมืองมามากกว่า
๑๐๐๐ ปี

พระเจ้านั่นดินพม่า ที่มีอำนาจ
มากถึงสามารถไปตีได้เมืองยักไซ นับ
แต่พระเจ้าอนุรุทธมหาราช เป็นต้น
ได้พยายามจะอัญเชิญพระมหามัญนี่
เอามาเป็นศรีพระนคร ทุกพระองค์
บางครั้งถึงให้ราชรถออกเป็นหลาย
ท่อนแล้ว แต่เมื่อเกิดเหตุขัดข้อง ไม่มี
พระเจ้าแผ่นดินองค์ใดสามารถ จะเอา
พระมหามัญนี่มาจากเมืองยักไซได้
จนถึง พ.ศ. ๒๓๒๕ (ปีที่สร้างกรุงรัตน
โกสินทร์) พระเจ้าปะดุงในราชวงศ์

อลองพระ ตีได้เมืองยักไซ ตรีสังพระ
มหาอุปราชผู้เป็นแม่ทัพ ให้เชิญพระ
มหามัญนี่มาเมืองพม่าให้จงได้ ด้วย
ประสงค์จะให้ปรากฏ พระเกียรติยศว่า
มีอำนาจพียงกว่าพระเจ้ามหาราชแต่
ปางก่อน (ประหลาดอยู่ที่เชิญพระพุท
ธรูปมากได้ แต่ไม่ได้อำนาจเช่นประสงค์
เพราะตีเมืองยักไซได้แล้ว มาตีเมือง
ไทยในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์
มาพ่ายแพ้ไทยไปทั้ง ๒ ครั้ง) ลักษณะ
ที่เชิญพระมหามัญนี่มาจากเมืองยักไซ
นั้น ว่าให้เวลาออกเป็น ๓ ท่อน
เอาลงเรือมาทางทะเลจนถึงท่าที่เดินบก
มาเมืองพม่า แล้วเอาขึ้นบรรทุกตะเข้
ลากต่อมา สิ่งของเครื่องพุทธรูปอัน
เคยอยู่ในวัดพระมหามัญนี่ เช่นรูปภาพ
ทองสัมฤทธิ์ของโบราณเป็นต้น ก็ขนเอา
มาด้วย ให้เกณฑ์คนทำทางชะลอลาก
ข้ามภูเขาทางช่องตองคุป (Taungup
Pass) จนถึงแม่น้ำเอราวดีที่เมืองปะดอง
แล้วเอาลงเรือแพแห่นมายังราชธานี
มีมหรธรมฉลองเป็นการใหญ่โต พระ
เจ้าปะดุงให้สร้างวัดขึ้นใหม่เป็นที่ประ
ดิษฐานพระมหามัญนี่ ทุกวันนี้เรียก
เป็นภาษาสามัญว่า "วัดยักไซ" อยู่บน
เนินภายนอกเมืองอมรปุระทางฝ่ายตะวันออก
ตัววัดเดิมก่อ มณฑปน้อยเป็นที่
ตั้งองค์พระอยู่ข้างใน มีวิหารใหญ่หลัง
คาปราสาทสร้างด้วยไม้ครอบข้างนอก
อีกชั้นหนึ่ง ต่อออกมาทำตัวชาลามี
ศาลารายและกำแพงล้อมรอบ มีบันได
ขึ้นทั้ง ๔ ทิศ เหมือนมหาเจดีย์สถานที่สำคัญ
แห่งอื่น เช่นพระเกศธาตุและพระ
มูเตาเป็นต้น พระมหามัญนี่จึงสถิตย์
เป็นศรีเมืองพม่าแต่นั้นมา มีคนทั้งใน
ประเทศพม่าและประเทศอื่นที่นับถือ
พระพุทธศาสนาพากันบูชาเป็นอันมาก
เนื่องนี้จ

ครั้น มาถึงรัชกาลพระเจ้าสิปอ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ ก่อนจะเสียดินเมืองพม่า
เกิดเหตุไฟไหม้วัดยักไซหมดทั้งวัด
พระเจ้าสิปอให้สร้างแต่มณฑปขึ้นใน
แต่พอตั้งพระมหามัญนี่อย่างเดิมแล้ว
ยังไม่ทันได้สร้างปราสาทแลบริเวณ
วัดขึ้นใหม่ ก็เสียดินเมือง พ.ศ. ๒๔๒๘
พวกพม่าจึงพากันเห็นว่า ที่ไฟไหม้วัด
ยักไซครั้งนั้น เป็นลางสังหรณ์เหตุที่
จะเสียดินเมือง แต่พระมหามัญนี่
ยังมีคนนับถือมากอยู่อย่างเดิม พวก
สัปบุรุษจึงบอกบุญชวนมหาชนให้ช่วย
กันสร้างวัดยักไซต่อมา เห็นจะเรียไร
ได้เงินมาก จึงสามารถสร้างวัดด้วย
ก่ออิฐถือปูน ทำให้ใหญ่โตมั่นคงกว่าแต่
ก่อน ปรากฏว่าพวกสัปบุรุษให้ช่าง
ชาวอิตาลีคิดแบบ แล้วขออนุญาตต่อ
รัฐบาลอังกฤษ ๆ ก็ยอมให้สร้างตาม
ประสงค์ วัดยักไซเวลานี้จึงนับว่าแปลก
กว่าวัดอื่น โดยนัยหนึ่งด้วยเป็นที่ประดิษ
ฐานพระพุทธรูปเก่าที่สุด แต่ตัววัดเป็น
ของใหม่ที่สร้าง ในพวกมหาเจดีย์สถาน
เมืองพม่า

เมื่อฉันไปสู่วัดยักไซ พอถึงหน้า
วัดก็เห็นได้ว่าช่างฝรั่งคิดแบบ แม้ตั้งใจ
จะให้เป็นอย่างพม่า แต่ก็ต้องวิสัยฝรั่ง
ไม่ได้สนิท พึ่งสังเกตได้คือรูปทรง
ปราสาทหลังคาวิหารเป็นต้น แลยังมี
ที่อื่นอีก แต่จะติข้างทำให้เสวยลงกว่า
แต่ก่อนก็ไม่ได้ ด้วยเขาแก้ไขดีขึ้น
โดยสถาปนิกศาสตร์ ก็มีหลายอย่าง
เช่นก่อวิหารด้วยอิฐปูนให้มั่นคงด้วย
ไม่ต้องเพิ่มน้ำหนักเป็นต้น แม้จนบันได
และร้านชายของสองข้างทางขึ้น ก็ทำ
เรียบร้อยสว่างไสว ดีกว่าทางขึ้นพระ
เกศธาตุมาก ตัววิหารนั้นวิเคราะห์
ตามแผนผังเขาก็แก้ไขดีขึ้น ด้วยไม่ทำ
มณฑปเล็กชั้นในอย่างแต่ก่อน ก่อเป็น
มณฑปใหญ่ยอดปราสาทแต่หลังเดียว
ทำฐานชุกชีมีรูปสร้างอย่างฐานราช

บัลลังก์ สูงสัก ๓ ศอกเศษ ตั้งพระมหา
มัยมุนีไว้กลางมณฑป ปล่อยแสงสว่าง
เข้าไป ให้เห็นแต่องค์พระได้ถนัด ทั้ง
ทางประตูด้านหน้าและทางหน้าต่าง
สองข้างวิหาร วิหารนั้นตอนยอดปรา
สาทบันล้ายลงรักปิดทองประดับกระจก
และเห็นเป็นแก้วก่องเกือกแต่ไกล แต่
ต่ำลงมาประดับกระจก ปิดทองแต่ฝา
ในท้องที่ตั้งพระพุทธรูป ฝาข้างนอก
ไปแต่โบกปูนขาวบันล้ายประดับซุ้ม
จรณะ และมีเฉลียงหลังคาตัดรอบ
ต่อเฉลียงมีมุขเป็นที่หักสัปบุรุษ ออกมา
จนถึงบันไดทั้ง ๔ ด้านรอบวิหาร
เป็นลายนูนกระเบื้องตลอดจนถึงกำแพง
บริเวณ และมีศาลารายในลานนั้นลายนูน
หลัง ประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง ที่ฉันไม่ได้
สังเกตเห็นเอง แต่เมื่อกลับมาแล้ว จึง
อ่านพบพรรณนาไว้ในหนังสือเมืองพม่า
ฉบับหนึ่ง ว่าลายนูนประดับวิหารพระ
มหามัยมุนี เช่นที่ซุ้มจรณะเป็นต้น
ใช้ไม้จำหลักดอกประตูตรงกับฝา แล้ว
บันแกะทาสีให้แลเห็นเหมือนกับเป็น
ลายนูน คิดดูก็น่าจะจริง ด้วยช่างพม่า
สันตติการจำหลักไม้มากกว่าการปั้นปูน
เมื่อสร้างวิหารจะหาช่างปั้นฝีมือดีไม่ได้
จึงให้จำหลักไม้เป็นลายนูน ดังว่านั้น
ว่าถึงองค์พระมหามัยมุนี ฉัน
อยากจะเห็นมานานแล้ว ด้วยได้ยิน
เลื่องลือมาว่า “น่าชม” และเป็นพระ
พุทธรูปสำคัญที่สุดในเมืองพม่า กล่าว
กันว่าเมื่อพระเจ้าเอ็ดวาร์ดที่ ๔ เมื่อ
ยังเป็นปรีนซ์ออฟเวลส์เสด็จไปเมืองพม่า
ก็ถึงกับยอมถอดฉลองพระบาทขึ้นไป
ทอดพระเนตร เมื่อฉันไปถึงพอกทราบ
ไหว้ถวายเครื่องสักการบูชา แล้วนั่ง
พิจารณาตูล่ององค์พระมหามัยมุนี ก็เกือบ
ประหลาดใจ ด้วยเห็นขัดซึกเงาเป็น
ทองสัมฤทธิ์แต่ที่ตรงพระพักตร์นอก
จากนั้นเอาปูนหรืออะไรพอกแล้วปิด

ทองคำเปลว ดูขรุขระเป็นริ้ว ๆ เหมือน
อย่างที่เราเรียกว่า “หนังไก่ย่น” ไป
ทั่วทั้งองค์ดูน่าพิศวง เพราะธรรมดา
พระพุทธรูปในเมืองพม่า ถ้าหล่อด้วย
ทองสัมฤทธิ์ ย่อมขัดซึกเงาทั้งพระองค์
เว้นแต่ที่ตรงพระคอ ถ้าทำด้วยศิลา
ก็ขัดซึกเงาทั้งพระองค์เช่นเดียวกัน ถ้า
เป็นพระปั้นขนาดย่อมก็ปิดทองคำเปลว
ทั้งพระองค์ ขนาดใหญ่ก็ประสานสี
ที่จะขัดซึกเงาแต่เฉพาะที่ตรงพระพักตร์
เหมือนอย่างพระมหามัยมุนี หามือที่อื่น
อีกไม่ แต่ปรากฏในจดหมายเหตุของทูต
อังกฤษที่ไปเมืองพม่า เมื่อราชธานี
ยังอยู่ ณ เมืองอมรปุระ ได้ไปดูพระ
มหามัยมุนี ก็ว่าขัดซึกเงาแต่ที่ตรง
พระพักตร์อยู่ในสมัยนั้นแล้ว เมื่อเกิด
พิศวงขึ้นพิจารณาตูล่องไปก็ยิ่งประหลาด
ใจ ด้วยพิเคราะห์รูปทรงเช่นพระกรดู
เป็นบันลายนูนเข้าไปพิจารณาใกล้ๆ
พอแลเห็นพระหัตถ์ขวาเกือบจะร้อง
“อะ” ออกมา ด้วยรูปพระหัตถ์นั้น
เหมือนกับมือแป้นนิ้วหัวงอผิดกับพระ
หัตถ์พระพุทธรูปที่เดียวกันฉันไม่เชื่อใน
ตาตนเอง เรียกเจ้าหญิงเข้าไปดูด้วย
ก็เห็นเช่นเดียวกัน จึงสันนิษฐานว่า
พระพุทธรูปพระมหามัยมุนี เห็นจะชำรุดมา
แต่โบราณ การบูรณะต้องปั้นแทนเนื้อ
ทองของเดิมที่หักหายหลายแห่งจึงเป็น
อยู่อย่างทุกวันนี้ เมื่อตรวจในเรื่อง
พงศาวดาร ก็พอคิดเห็นเหตุที่ชำรุด
ด้วยปรากฏว่าเคยถูกเราออกเป็น
ท่อน ๆ เพื่อประสงค์จะย้ายเอาไป
ประเทศอื่น ซ่อนใส่เวลาเจ้าของเดิม
ได้เมืองยกไซเคิน คงเอากลับเข้าติดต่อกัน
อีก การต่อของใหญ่มิใช่เป็นการง่าย
นัก พระมหามัยมุนีคงจะเริ่มบุบสลาย
ด้วยต้องติดต่อกันซ่อมแซม แต่ยังคงอยู่ใน
เมืองยกไซแล้ว แต่เจ้าของย่อมปกปิด
เช่นเดียวกับพม่าปกปิดเวลานี้

เมื่อพระเจ้าปะดุงสั่งให้เชิญมา
เมืองพม่า ก็ไม่ทรงทราบว่าจะบุบสลาย
การที่เราองค์พระออกเป็น ๓ ท่อน
เอาลงเรือแล้วเอาขึ้นตะเภ่ลากข้ามภูเขา
มาเมืองพม่า ก็น่าจะกระทบกระเทือน
ให้ชำรุดมากขึ้นอีก เมื่อเชิญขึ้นประดิษ
ฐานจึงต้องพอกปูนประกอบตรงที่ชำรุด
และให้ลงรักปิดทองเสียทั้งองค์ แต่เกรง
คนจะสงสัยว่ามีไขพระมหามัยมุนี
จึงได้ขัดซึกเงาแต่ที่ตรงดวงพระพักตร์
ให้เห็นเป็นหล่อ แต่เมื่อมีเหตุที่จะรู้ได้
แน่นอนนั้น เมื่อไฟไหม้วัดยกไซในพ.ศ.
๒๔๒๗ ปรากฏว่าทองคำเปลวที่ปิด
พระมหามัยมุนีละลายไหลลง เป็นเนื้อ
ทองคำได้หนักถึง ๗๐๐ บาท (ในหนังสือว่า ๗๐๐) ซ่อนใส่ให้เห็นได้ว่าไฟไหม้
ครั้งนั้น แม้องค์พระพุทธรูปก็คงสลาย
มีมากก็น้อย เมื่อเอากลับขึ้นตั้งในครั้ง
หลังจึงต้องบูรณะมาก มีพระหัตถ์ขวา
ก็คงเป็นเพราะพระหัตถ์เดิมถูกไฟไหม้
แต่ไม่ถึงละลายสูญไป จึงเอากลับเข้า
ต่อตามรูปที่เป็นอยู่เมื่อถูกไฟไหม้แล้ว
เวลานั้นนั่งอยู่ในวิหารเห็นมีคนขึ้นบูชา
และปิดทองพระมหามัยมุนีไม่ขาดสาย
บางคนก็มาชวนให้ฉันปิดทอง แต่ฉัน
เฉยเสีย เพราะในใจจริงอยากจะชูดทอง
ดูว่าพระมหามัยมุนีที่หล่อแต่เดิม จะเหลือ
อยู่สักเท่าใด ยิ่งกว่าอยากจะปิดทอง
ยังให้หน้ายิ่งขึ้น

หมายเหตุ ผู้ที่ตามเสด็จเที่ยว
เมืองพม่าครั้งนี้ มีพระองค์หญิงใหญ่
ศิริรัตนบุษบง พระธิดาของกรมพระ
สรวรค์วรพินิต หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย
หม่อมเจ้าหญิงพิลัย หม่อมเจ้าหญิงเหลือ
กับนายชิต คนรับใช้ รวม ๖ คน

